ISSN 2221-1217

ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ, ЗДОРОВ'Я І СПОРТ. 2026. № 2(40). С. 54–59

PHYSICAL ACTIVITY, HEALTH AND SPORTS. 2026. № 2(40). P. 54–59

УДК 796.011.1-056.2

DOI https://doi.org/10.32782/2221-1217-2026-2-7

АДАПТИВНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЗАСІБ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ, СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Олександр МАЛІМОН[1],
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
https://orcid.org/0000-0002-9814-9123,
malimon.oleksandr@vnu.edu.ua

[1]Волинський національний університет імені Лесі Українки

Анотація. У статті розглянуто теоретичні засади адаптивної фізичної культури як важливого засобу фізичного, психічного та соціального розвитку дітей з інвалідністю. Обґрунтовано актуальність використання адаптивної фізичної культури у сучасній системі фізичного виховання, реабілітації та інклюзивної освіти; розкрито її значення для задоволення потреб дітей з обмеженими можливостями в руховій активності, фізичному розвитку, зміцненні здоров'я, самореалізації та соціальній взаємодії. Проаналізовано основні функції адаптивної фізичної культури; визначено взаємозв'язок фізкультурної діяльності з формуванням рухових умінь і навичок, розвитком фізичних якостей, підвищенням функціональних можливостей організму, формуванням позитивної самооцінки та набуттям соціального досвіду. Особливу увагу приділено ролі адаптивної фізичної культури у соціалізації та інтеграції дітей з інвалідністю у суспільство, розвитку комунікативних навичок і подоланні соціальної ізоляції. Акцентовано необхідність індивідуалізації фізичних навантажень з урахуванням віку, стану здоров'я, характеру порушень, фізичної підготовленості та психоемоційних особливостей дитини. Обґрунтовано доцільність комплексної взаємодії фахівців фізичної культури, медицини, психології, фізичної терапії, педагогіки та сім'ї. Зроблено висновок, що адаптивна фізична культура має розглядатися не лише як засіб корекції та відновлення фізичних функцій, а передусім як багатофункціональна система, спрямована на підвищення якості життя, формування самостійності, соціальної активності та повноцінної інтеграції у суспільство.

Ключові слова: адаптивна фізична культура, діти з інвалідністю, фізична реабілітація, соціалізація.

ADAPTIVE PHYSICAL CULTURE AS A MEANS OF PHYSICAL DEVELOPMENT, SOCIALIZATION, AND INTEGRATION OF CHILDREN WITH DISABILITIES

Oleksandr MALIMON[1],
Candidate of Sciences in Physical Education and Sports, Associate Professor,
https://orcid.org/0000-0002-9814-9123,
malimon.oleksandr@vnu.edu.ua

[1]Lesia Ukrainka Volyn National University

Abstract. The article examines the theoretical foundations of adaptive physical culture as an important means of physical, mental and social development of children with disabilities. The relevance of the use of adaptive physical culture in the modern system of physical education, rehabilitation and inclusive education is substantiated; its importance for meeting the needs of children with disabilities in motor activity, physical development, health promotion, self-realization and social interaction is revealed. The main functions of adaptive physical culture are analyzed, in particular educational, developmental, creative, recreational and health-improving, hedonistic, socializing, integration. The relationship of physical culture activity with the formation of motor skills and abilities, the development of physical qualities, increasing the functional capabilities of the body, the formation of positive self-esteem and the acquisition of social

© Малімон О., 2026

experience is determined. Special attention is paid to the role of adaptive physical culture in the socialization and integration of children with disabilities into society, the development of communication skills and overcoming social isolation. The need for individualization of physical activity is emphasized, taking into account the age, health status, nature of the disorders, physical fitness and psycho-emotional characteristics of the child. The feasibility of complex interaction between specialists in physical culture, medicine, psychology, physical therapy, pedagogy and the family are substantiated. It is concluded that adaptive physical culture should be considered not only as a means of correction and restoration of physical functions, but primarily as a multifunctional system aimed at improving the quality of life, the formation of independence, social activity and full integration into society.

Key words: adaptive physical culture, children with disabilities, physical rehabilitation, socialization.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток суспільства характеризується посиленням уваги до забезпечення рівних можливостей для всіх його членів, незалежно від стану здоров'я, фізичних та психофізичних особливостей. Одним із важливих показників соціального благополуччя суспільства є створення умов для повноцінного фізичного, психічного, соціального та духовного розвитку кожної людини. Особливого значення ця проблема набуває стосовно дітей з інвалідністю, які через особливості стану здоров'я можуть мати обмеження рухової активності, комунікації, навчання, участі у суспільному житті та самореалізації [4].

Здоров'я дитини формується під впливом комплексу біологічних, соціальних, психологічних та педагогічних чинників. Серед них важливе місце належить руховій активності, яка є необхідною умовою нормального функціонування організму, фізичного розвитку, формування рухових умінь і навичок, підтримання працездатності та психологічного благополуччя. Водночас діти з порушеннями розвитку часто мають обмежені можливості для участі у звичайній руховій діяльності, що може призводити до зниження рівня фізичної підготовленості, погіршення функціонального стану організму, звуження кола соціальних контактів та формування психологічної невпевненості. Зазначені обставини зумовлюють необхідність розвитку адаптивної фізичної культури (АФК), яка передбачає використання фізичних вправ, рухової активності та інших засобів фізичної культури з урахуванням індивідуальних можливостей, характеру порушень, віку, рівня фізичної підготовленості та психоемоційного стану дитини. На відміну від традиційного підходу, орієнтованого переважно на компенсацію або корекцію фізичних порушень, сучасна АФК має значно ширше спрямування. Вона створює передумови для фізичного розвитку, формування самостійності, набуття соціального досвіду, розвитку комунікативних здібностей, підвищення самооцінки та активного включення дитини у суспільне життя [1; 2].

Систематичні заняття адаптивною фізичною культурою позитивно впливають на функціональний стан організму, сприяють удосконаленню діяльності опорно-рухового апарату, серцево-судинної та дихальної систем, розвитку координаційних здібностей, сили, витривалості, гнучкості та інших фізичних якостей. Важливим є також психолого-педагогічний ефект таких занять: дитина отримує можливість відчути власну спроможність, досягати поставлених цілей, взаємодіяти з однолітками, брати участь у спільній діяльності та поступово долати соціальну ізоляцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі АФК іноді ототожнюють із лікувальною фізичною культурою або розглядають переважно як складник спеціального фізичного виховання. Проте сучасне розуміння адаптивної фізичної культури є значно ширшим. Вона поєднує фізкультурно-оздоровчий, педагогічний, психологічний, соціальний, рекреаційний та реабілітаційний напрями і спрямована не лише на покращення фізичного стану, а й на підвищення якості життя людини [9]. Отже, актуальність дослідження адаптивної фізичної культури визначається необхідністю пошуку ефективних засобів фізичного розвитку та соціальної інтеграції дітей з інвалідністю, створення доступного освітнього середовища і забезпечення їхнього права на активну участь у фізкультурній, спортивній та суспільній діяльності.

Дослідники [3; 5; 6; 10; 15] зауважують, що адаптивна фізична культура є відносно новим напрямом у вітчизняній системі освіти та науки, тому її термінологія, специфіка, функції, завдання та очікувані результати все ще перебувають на стадії розробки. На сьогодні не виявлено наукових праць, які б вичерпно давали визначення адаптивної фізичної культури або систематизували її основні аспекти.

О. Сабіров та С. Абрамов [13] зазначають, що адаптивна фізична культура є важливим складником загальної фізичної культури суспільства, що спрямований на задоволення потреб людей

з обмеженням життєдіяльності у руховій активності, фізичному розвитку, зміцненні та підтриманні здоров'я, відновленні функціональних можливостей, особистісному розвитку та самореалізації. Її кінцевим результатом має бути не лише покращення фізичного стану, а й підвищення якості життя, розширення можливостей соціальної взаємодії.

Адаптивна фізична культура здійснює глибокий багатосторонній вплив на сутнісні сторони особистості, розвиваючи її духовно й фізично. Це тривалий процес формування особистості, який акумулює у собі цінності, норми, традиції, ідеали і правила поведінки [6; 8].

Однією з основних цілей сучасної системи реабілітації та соціальної підтримки осіб з інвалідністю є забезпечення їхньої максимально можливої соціальної інтеграції. У науковій літературі виділяють різні форми інтеграції. Зокрема, інтернальна інтеграція передбачає взаємодію в межах системи спеціальної освіти, тоді як екстернальна пов'язана із взаємодією спеціальної та загальної освітніх систем. У фізичній культурі інтеграційні процеси можуть реалізовуватися через спільні заняття, спортивні заходи, рекреаційні програми, фестивалі, змагання та інші форми фізичної активності.

Спільна фізкультурна діяльність має позитивний вплив не лише на дітей з інвалідністю. Для них вона створює можливості для формування соціальної впевненості, комунікативних навичок та позитивного ставлення до власних можливостей. Для інших дітей така взаємодія сприяє розвитку толерантності, емпатії, взаємодопомоги, поваги до індивідуальних відмінностей та розуміння принципів рівності [7; 11; 12].

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності адаптивної фізичної культури, визначенні її основних функцій та розкритті значення у фізичному розвитку, вихованні, соціалізації та інтеграції дітей з інвалідністю.

Методи дослідження: аналіз і узагальнення наукової та навчально-методичної літератури, порівняння, систематизація та теоретичне узагальнення наукових положень щодо використання засобів адаптивної фізичної культури у роботі з дітьми з інвалідністю.

Результати дослідження. Функціональна структура адаптивної фізичної культури є комплексною. Її окремі функції тісно взаємопов'язані, взаємодоповнюють одна одну та забезпечують цілісний вплив на особистість.

Однією з провідних у системі адаптивного фізичного виховання є *освітня* функція. Її сутність полягає у формуванні в дітей знань про власне тіло, рухову діяльність, правила безпечного виконання фізичних вправ, значення рухової активності для здоров'я та способи самостійного підтримання фізичного стану. Дитина поступово опановує рухові вміння та навички відповідно до власних можливостей. Важливим компонентом освітньої функції є формування елементарних знань про гігієну, режим дня, раціональне харчування, дихання, поставу, загартування, профілактику перевтоми та значення фізичних вправ у повсякденному житті. Водночас освітній процес має бути доступним, послідовним та індивідуалізованим [4].

Розвивальна функція спрямована на цілеспрямоване вдосконалення фізичних якостей і рухових можливостей дитини. За допомогою спеціально підібраних вправ розвиваються сила, швидкість, витривалість, гнучкість, спритність, координація та рівновага. Поступове збільшення рухової активності сприяє адаптації організму до фізичного навантаження, мобілізації функціональних резервів та вдосконаленню механізмів регуляції фізіологічних процесів. Для дітей з інвалідністю велике значення має не порівняння їхніх результатів із показниками здорових однолітків, а оцінювання індивідуальної динаміки. Навіть невелике покращення рухової функції може бути суттєвим особистим досягненням дитини та важливим кроком до її самостійності.

Виховна функція передбачає формування морально-вольових та особистісних якостей. Під час занять дитина вчиться долати труднощі, контролювати власну поведінку, дотримуватися правил, взаємодіяти з партнерами, проявляти наполегливість, відповідальність, самостійність та впевненість у власних силах. Особливо важливим є формування позитивного ставлення до себе. Дитина повинна усвідомлювати власну цінність незалежно від наявності порушень здоров'я та мати можливість реалізовувати свої здібності в доступних видах рухової діяльності.

Творча функція полягає у створенні можливостей для самовираження дитини через різні види фізкультурної та спортивної діяльності. Особливо ефективними є ритмічні вправи, танці, адаптивна гімнастика, рухові ігри, музично-рухова діяльність та інші форми, які дозволяють проявити фантазію, емоції та індивідуальні здібності. Для дітей з інвалідністю можливість демонструвати власні досягнення має велике психологічне значення. Вона сприяє підвищенню самооцінки,

формуванню почуття компетентності та впевненості у власних можливостях.

Рекреативно-оздоровча функція реалізується через використання фізичної активності як засобу активного відпочинку, відновлення фізичних і психічних сил та емоційного розвантаження. До доступних форм можуть належати ранкова гімнастика, рухливі ігри, плавання, прогулянки, адаптовані спортивні заняття, вправи на розслаблення, дихальна гімнастика та сімейні форми фізичної активності. Особливого значення набуває участь сім'ї. Спільна рухова діяльність батьків і дітей сприяє зміцненню емоційних зв'язків, підвищенню мотивації до занять.

Гедоністична функція пов'язана із задоволенням, позитивними емоціями та радістю, які виникають у процесі рухової діяльності. Для дитини з інвалідністю навіть незначне на перший погляд досягнення може мати надзвичайно велике емоційне значення: самостійне виконання вправи, подолання певної відстані, участь у грі, плаванні, танцювальній або спортивній діяльності. Тому завдання фахівця полягає не лише в забезпеченні фізичного результату, а й у створенні атмосфери психологічного комфорту, підтримки, довіри та позитивних емоцій.

Соціалізуюча функція полягає у набутті дитиною досвіду взаємодії з іншими людьми, засвоєнні соціальних норм, правил поведінки та моделей співпраці. Саме через групові фізкультурні заняття дитина отримує можливість спілкуватися, взаємодіяти з однолітками, брати участь у спільних іграх і змаганнях. Соціалізація має особливе значення для дітей з інвалідністю, оскільки обмеження мобільності нерідко призводить до звуження соціальних контактів. Адаптивна фізична культура створює природні ситуації для комунікації та спільної діяльності [16].

Інтеграційна функція забезпечує включення дітей з інвалідністю у спільний фізкультурний, спортивний та соціальний простір. Вона передбачає створення таких умов, за яких дитина може брати участь у доступних формах діяльності разом з іншими дітьми. Важливо розмежовувати поняття соціалізації та інтеграції. Соціалізація передбачає засвоєння людиною соціального досвіду, тоді як інтеграція означає її реальне включення у соціальні системи та спільну діяльність. Тому ці процеси є взаємопов'язаними: чим вищий рівень соціальної компетентності дитини, тим більше можливостей для її повноцінної участі у суспільному житті [4; 14].

Особливість АФК полягає в тому, що зміст, форми, методи та дозування фізичних навантажень визначаються індивідуальними можливостями конкретної дитини. Водночас враховуються характер та ступінь порушення, функціональний стан організму, вік, рівень фізичної підготовленості, психоемоційний стан, руховий досвід та особистісні потреби. Такий підхід дає змогу уникати надмірних навантажень і водночас створювати умови для поступового розширення рухових можливостей.

Важливим напрямом АФК є також використання адаптивного спорту. Участь у спортивних змаганнях дає змогу дитині ставити цілі, докладати зусиль для їх досягнення, переживати успіх, отримувати підтримку однолітків та усвідомлювати власну соціальну значущість. Досягнення спортсменів з інвалідністю мають також потужний суспільний ефект, оскільки сприяють зміні стереотипного ставлення до людей з інвалідністю [15]. Ефективність адаптивної фізичної культури значною мірою залежить від професійної компетентності фахівця. Педагог або фахівець з адаптивної фізичної культури повинен уміти оцінювати індивідуальні можливості дитини, добирати адекватні фізичні вправи, регулювати навантаження, забезпечувати безпеку, використовувати доступні способи комунікації та створювати позитивну психологічну атмосферу.

Важливою умовою результативності є також співпраця фахівців різного профілю: учителя фізичної культури, фахівця з АФК, лікаря, фізичного терапевта, психолога, асистента вчителя та батьків. Комплексний підхід дає змогу врахувати не лише медичні показники, а й освітні, психологічні та соціальні потреби дитини.

Висновки. Адаптивна фізична культура є важливим складником сучасної системи фізичного виховання, реабілітації та соціальної підтримки дітей з інвалідністю. Вона поєднує положення фізичної культури, педагогіки, психології, медицини, фізичної терапії, соціальної роботи та інших наукових напрямів. Аналіз наукової літератури свідчить, що АФК має комплексний характер і реалізує освітню, розвивальну, виховну, творчу, рекреативно-оздоровчу, гедоністичну, соціалізуючу, інтеграційну, лікувально-відновну та видовищно-естетичну функції. Провідним засобом АФК є фізичні вправи, які за умови правильного добору та дозування сприяють удосконаленню фізичного та функціонального стану організму, розвитку рухових здібностей, підвищенню рівня самостійності та формуванню позитивного ставлення до рухової активності. Водночас головна

цінність АФК полягає не лише у фізичному вдосконаленні, а й у створенні умов для соціалізації та інтеграції дітей з інвалідністю, розвитку їхньої комунікативної компетентності, підвищення самооцінки, формування впевненості у власних силах.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні та науковому обґрунтуванні індивідуалізованих програм адаптивної фізичної культури для дітей різних нозологічних груп, визначенні оптимального обсягу та інтенсивності фізичних навантажень.

Список використаних джерел

1. Адаптивне фізичне виховання : навчально-методичний посібник. / Ред. Н. О. Борецька. Миколаїв, МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2019. 216 с.

2. Бейгул І. О., Бейгул О. М. Роль адаптивної фізичної культури в соціальній інтеграції осіб з інвалідністю. *Фізичне виховання та спорт*. 2025. № 4. С. 88–93. DOI: https://doi.org/10.26661/2663-5925-2025-4-11.

3. Васкан І., Циба Ю., Бражанюк А. Адаптивна фізична культура: види, завдання, результати та визначення. *Physical culture and sport: scientific perspective*. Т. 1. № 1. 2025. С. 274–280. DOI: https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).36.

4. Вольчинський А., Смаль Я., Малімон О., Ковальчук А. Соціальні функції адаптивної фізичної культури дітей з інвалідністю. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2019. № 35. С. 14–19. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/22bc6bc8-cc28-4662-8a69-a82b55355567/content.

5. Деделюк Н. А. Теорія і методика адаптивної фізичної культури : навчально-методичний посібник. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 68 с. URL: https://repository.ldufk.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c30b0b8d-26d9-4e24-bf1b-64ad2811aa5f/content.

6. Ковальчук О. В. Адаптивна фізична культура як фактор соціалізації осіб з обмеженими можливостями здоров'я. *Соціальні та екологічні технології: актуальні проблеми теорії і практики :* матеріали X Міжнар. інтернет-конференції (24–26 січня 2018 року). Мелітополь, 2018. С. 49–50.

7. Ковтун А., Михайленко Ю. Сучасний стан адаптивного фізичного виховання студентів з інвалідністю в Україні. *Спортивний вісник Придніпров'я. Науково-практичний журнал*. № 2. 2019. С. 87–95. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-087.

8. Колишкін О. В. Адаптивна фізична культура як важлива галузь соціальної практики. *Inclusion and Diversity*. № 7. 2026. С. 28–32. DOI: https://doi.org/10.32782/inclusion/2023.1.6.

9. Маріонда І. І., Мордвінцев Г. О. Роль адаптивного фізичного виховання в системі педагогічної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Вип. 90. 2023. С. 90–93. DOI: https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.90.18.

10. Панасюк О., Гребік О., Хомич А. Особливості адаптивної фізичної культури та її вплив на спортсменів з інвалідністю. *Фізична активність, здоров'я і спорт*. № 1. 2026. С. 246–250. DOI: https://doi.org/10.32782/2221-1217-2026-1-31.

11. Петрухнов О., Громко Є. Адаптивне фізичне виховання: сутність, принципи, завдання та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення*. Харків : ХДАФК, 2025. С. 177–185. URL: https://journals.uran.ua/hdafk-tmfv/article/view/325864.

12. Саєнко Ю., Нагорняк С. Сучасні інструменти впровадження інклюзивної освіти в умовах НУШ. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 64. Т. 2. 2023. С. 311–316. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-49

13. Сабіров О., Абрамов С. Адаптивна фізична культура. Її види та особливості. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. Серія 15. *Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) :* зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2025. № 5(192). С. 192–195. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.05(192).43.

14. Товт В. А., Сусла В. Я. Адаптивне фізичне виховання в системі підготовки бакалаврів за спеціальністю середня освіта (фізична культура) : навчальний посібник. Ужгород : ТОВ «РіК-У». 2020. 165 с.

15. Турчак А. Л., Маркова О. В. Адаптивне фізичне виховання і соціальна справедливість. *Наукові записки. Серія : Педагогічні науки,* 2025. Вип. 214. С. 339–347. DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-339-347.

16. Фастівець А. Адаптивна фізична культура та реабілітація осіб з порушеннями здоров'я: сучасні підходи та технології професійної діяльності фахівця здоров'язбереження : колективна монографія. Розділ IX. Вид-во ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2026. С. 246–270. DOI: https://doi.org/10.33989/pnpu.1308.c4242.

References

1. Adaptyvne fizychne vykhovannia (2019). [Adaptive Physical Education]: navchalno-metodychniy posibnyk. / Red. N. O. Boretska. Mykolaiv, MNU im. V. O. Sukhomlynskoho. 216 s. [in Ukrainian]

2. Beihul I. O., Beihul O. M. (2025). Rol adaptyvnoi fizychnoi kultury v sotsialnii intehratsii osib z invalidnistiu [The role of adaptive physical education in the social integration of people with disabilities]. *Fizychne vykhovannia ta sport*. № 4. S. 88–93. DOI: https://doi.org/10.26661/2663-5925-2025-4-11. [in Ukrainian]

3. Vaskan I., Tsyba Yu., Brazhaniuk A. (2025). Adaptyvna fizychna kultura: vydy, zavdannia, rezultaty ta vyznachennia [Adaptive physical education: types, tasks, results and definitions]. *Rhysical culture and sport: scientific perspective.* T. 1. № 1. S. 274–280. DOI: https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1).36. [in Ukrainian]

4. Volchynskyi A., Smal Ya., Malimon O., Kovalchuk A. (2019). Sotsialni funktsii adaptyvnoi fizychnoi kultury ditei z invalidnistiu [Social functions of adaptive physical education for children with disabilities]. *Molodizhnyi naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky.* Lutsk. № 35. S. 14–19. Retrieved from: https://evnuir.vnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/22bc6bc8-cc28-4662-8a69-a82b55355567/content. [in Ukrainian]

5. Dedeliuk N. A. (2014). Teoriia i metodyka adaptyvnoi fizychnoi kultury [Theory and Methodology of Adaptive Physical Education]: navchalno-metodychniy posibnyk. Lutsk: Vezha-Druk. 68 s. Retrieved from: https://repository.ldufk.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c30b0b8d-26d9-4e24-bf1b-64ad2811aa5f/content. [in Ukrainian]

6. Kovalchuk O. V. (2018). Adaptyvna fizychna kultura yak faktor sotsializatsii osib z obmezhenymy mozhlyvostiamy zdorov'ia [Adaptive physical culture as a factor in the socialization of people with disabilities]. *Sotsialni ta ekolohichni tekhnolohii: aktualni problemy teorii i praktyky:* Materialy X Mizhnar. Internet-konferentsii (24–26 sichnia 2018 roku). Melitopol. S. 49–50. [in Ukrainian]

7. Kovtun A., Mykhailenko Yu. (2019). Suchasnyi stan adaptyvnoho fizychnoho vykhovannia studentiv z invalidnistiu v Ukraini [The Current State of Adaptive Physical Education for Students with Disabilities in Ukraine]. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia. Naukovo-praktychnyi zhurnal.* № 2. S. 87–95. DOI: 10.32540/2071-1476-2019-1-087. [in Ukrainian]

8. Kolyshkin O. V. (2026). Adaptyvna fizychna kultura yak vazhlyva haluz sotsialnoi praktyky [Adaptive physical education as an important field of social practice]. *Inclusion and Diversity.* № 7. S. 28–32. DOI: https://doi.org/10.32782/inclusion/2023.1.6. [in Ukrainian]

9. Marionda I. I., Mordvintsev H. O. (2023). Rol adaptyvnoho fizychnoho vykhovannia v systemi pedahohichnoi osvity [The role of adaptive physical education in the system of pedagogical education]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy.* Vyp. 90. S. 90–93. DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.90.18. [in Ukrainian]

10. Panasiuk O., Hrebik O., Khomych A. (2026). Osoblyvosti adaptyvnoi fizychnoi kultury ta yii vplyv na sportsmeniv z invalidnistiu [Features of adaptive physical education and its impact on athletes with disabilities]. *Fizychna aktyvnist, zdorov'ia i sport.* № 1. S. 246–250. DOI: https://doi.org/10.32782/2221-1217-2026-1-31. [in Ukrainian]

11. Petrukhnov O., Hromko Ye. (2025). Adaptyvne fizychne vykhovannia: sutnist, pryntsypy, zavdannia ta perspektyvy rozvytku [Adaptive physical education: essence, principles, tasks and development prospects]. *Aktualni problemy fizychnoho vykhovannia riznykh verstv naselennia.* Kharkiv: KhDAFK, S. 177–185. Retrieved from: https://journals.uran.ua/hdafk-tmfv/article/view/325864. [in Ukrainian]

12. Saienko Yu., Nahorniak S. (2023). Suchasni instrumenty vprovadzhennia inkliuzyvnoi osvity v umovakh NUSh [Modern tools for implementing inclusive education in the conditions of a new Ukrainian school]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk.* Vyp. 64. T. 2. S. 311–316. DOI: https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-49. [in Ukrainian]

13. Sabirov O., Abramov S. (2025). Adaptyvna fizychna kultura. Yii vydy ta osoblyvosti [Adaptive physical culture. Its types and features]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova.* Seriia 15. *Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport):* zb. nauk. prats. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. № 5 (192). S. 192–195. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.05(192).43. [in Ukrainian]

14. Tovt V. A., Susla V. Ya. (2020). Adaptyvne fizychne vykhovannia v systemi pidhotovky bakalavriv za spetsialnistiu serednia osvita (fizychna kultura) [Adaptive Physical Education in the Bachelor's Training System for the Specialty "Secondary Education (Physical Education)"]: navchalniy posibnyk. Uzhhorod: TOV "RiK-U". 165 s. [in Ukrainian]

15. Turchak A. L., Markova O. V. (2025). Adaptyvne fizychne vykhovannia i sotsialna spravedlyvist [Adaptive physical education and social justice]. *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky.* Vyp. 214. S. 339–347. DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-214-339-347. [in Ukrainian]

16. Fastivets A. (2026). Adaptyvna fizychna kultura ta reabilitatsiia osib z porushenniamy zdorovia: suchasni pidkhody ta tekhnolohii profesiinoi diialnosti fakhivtsia zdoroviazberezhennia [Adaptive Physical Education and Rehabilitation for Individuals with Health Impairments: Modern Approaches and Professional Practices for Health-Preservation Specialists]: kol. monohrafiia. Rozdil IX. Vyd-vo PNPU imeni V. H. Korolenka. S. 246–270. DOI: https://doi.org/10.33989/pnpu.1308.c4242. [in Ukrainian]

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 20.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 16.11.2026